

**Posudek oponenta diplomové práce**

Autor, název, místo, rozsah práce, rok HORÁKOVÁ, Eliška: *Výuka dějepisu na Mělnicku v 70. a 80. letech 20. století*. Praha 2021, 133 s. bez příloh.

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Pinkas, Ph.D.

**Hodnotící kritéria**

|  | splňuje | splňuje z větší části | splňuje z menší části | nesplňuje |
|--|---------|-----------------------|-----------------------|-----------|
| <b>Problematika a cíl práce</b> jsou zformulovány a odpovídají zadání a názvu práce.   | X       |                       |                       |           |
| <b>Metody</b> využitě autorem jsou adekvátní vzhledem k cíli práce a tématu.   |         | X                     |                       |           |
| Autor se opírá o <b>relevantní prameny a literaturu</b> .  | X       |                       |                       |           |
| <b>Struktura</b> práce je vyvážená a logická.  | X       |                       |                       |           |
| Zpracování vykazuje rysy <b>originality a vlastního přínosu</b> .  |         | X                     |                       |           |
| Práce je prosta <b>gramatických a stylistických chyb</b> .   | X       |                       |                       |           |
| Práce je psána kultivovaným <b>odborným jazykem za použití správné terminologie</b> .  | X       |                       |                       |           |
| Autor <b>správně cituje</b> .  |         | X                     |                       |           |
| Autor nic podstatného <b>neopomenul</b> (obsah, úvod, závěr, seznam pramenů použité literatury, anotace v češtině a cizím jazyce, rozsah odpovídá zadání). | X       |                       |                       |           |
| Autor pravidelně <b>konzultoval</b> s vedoucí práce  |         |                       |                       |           |

### **Celkové hodnocení (slovně)**

Eliška Horáková představuje ve své práci regionální sondu do normalizačního školství a výuky dějepisu na Mělnicku. Je to téma relevantní, souhlasím s autorkou, že také aktuální, neboť transformaci dějepisného vyučování po roce 1989 zcela jistě rezidua normalizační didaktiky a metodiky dějepisu ovlivňovala a do jisté míry nadále ovlivňují. Oceňuji na prvním místě rozsáhlou rešerši pramenné základny, sestávající z dobových publikací, příruček a série rozhovorů s pamětníky, jejichž počet zdaleka převyšuje nároky kladené na diplomovou práci. Autorka musela obsáhnout široké spektrum témat a dokládá, že se z hlediska normativního seznámila s normalizační teorií i praxí výuky dějepisu dostatečně seznámila. Postrádám větší využití archivů škol – zápisů pedagogických rad, korespondence škol apod., nebo alespoň rozbor jejich využitelnosti (SOkA Mělník).

Dovolím si upozornit na problematické aspekty práce, které ovšem nejsou zásadní překážkou proto, aby mohla autorka práci obhajovat. Upozorním však na limity metodického přístupu, který pro zpracování zvolila, a věřím, že jí tím poskytnu zpětnou vazbu v další odborné práci.

Šíře tématu dalece překračuje reálné možnosti jeho dostatečného zpracování v horizontu navazujícího magisterského studia. Autorka se zabývala problémy, které by mohly pro region Mělnicka naplnit uspokojivě pět diplomových prací. Jsem přesvědčen, že méně je někdy více. Z hlediska cílů a výzkumných otázek by bylo vhodnější na začátku redukovat obsah a koncentrovat se na problémy, které rezonují v oborově didaktickém nebo pedagogickém výzkumu (odráží se to i v nadměrné kvantitě témat a otázek v rozhovorech). Výstupem zkoumání je naproti tomu z větší části popisná kvazisyntéza, přičemž podkapitolám by pomohla ještě jedna úroveň členění na dílčí fenomény. Obrovské množství empirického materiálu, zejména obsah rozhovorů s pamětníky, nedokázala autorka analyticky a interpretačně vytěžit nad rámec generalizujících tvrzení, že někdo učil tak a druhý jinak, že záleželo na kontextu školy, jejího vedení a konkrétních učitelů. Ukazují se zde bohužel běžné limity regionálních sond, které mají sice ambici kvalitativního zkoumání fenoménů, ale rezignují na vytváření autorských interpretačních modelů a důslednou aplikaci orálněhistorického přístupu (např. typologie modelových osobností učitelů, popis vzpomínkových strategií a odhalování rozporů v rámci jednoho svědectví apod.).

Úvodní charakteristika tzv. normalizace je schematickou kvazisyntézou, kterou by právě regionální sondy měly upřesnit či zpochybnit – jako se to daří například autorům výzkumu normalizace na FF UK v Praze (Náměstí Krasnoarmějců 2, 2012). Autorka však vůbec nepracuje např. s konceptem plurality loajalit, postrádám v seznamu literatury antropologicky zaměřené inspirace (Učitelé na vlnách transformace, 2013) i přehled o aktuálním posunu na poli výzkumu normalizace (Dějiny v diskuzi: normalizace, 2017). Tyto inspirace by mohly autorce pomoci stanovit si konkrétnější výzkumné otázky a najít klíč pro interpretaci velkého množství dat.

Nejsilnější je tak autorka v těch situacích, kdy se jí podařilo zrekonstruovat dobovou praxi (vyhýbání se výuce soudobých dějin, kritika učebnic a vzdělávací koncepce), upozornit na anomálie (problémově pojatá výuka fr. revoluce), zdokumentovat a formulovat relevantní závěr (například rozpor mezi normou a praxí v některých metodických aspektech). Bohužel kvalitu těchto závěrů oslabuje citační praxe, kterou autorka zvolila. Jádrem práce tvoří parafráze dobových příruček, které – pokud pro to má podklady – doplňuje autorka poznatky z kronik a rozhovorů. Bohužel není

opakovaně jasně rozlišitelné, co je popis faktu, co je parafráze a převzetí pamětníkova názoru a kdy autorka interpretuje poznatky z více rozhovorů. Jeden příklad pro ilustraci – na s. 65 autorka pronáší na základě rozhovorů šest výroků, respektive hodnotících tvrzení – ani jedno z nich nemá podložené odkazem na konkrétní svědectví. Ačkoliv věřím její upřímné snaze „vytěžit“ rozhovory, na pamětníky odkazuje pouze v případech přímých citací. Kdokoliv by chtěl její dílčí závěry ověřit, by měl práci nesmírně ztíženou.

Další příklad nedostatečné kvalitativní analýzy a citační praxe je např. téma indoktrinace žáků. Na s. 33 se vyskytuje závěr, že „komunistická výchova“ se ve školství praktikovala, ale ne tak dogmaticky, jak vypovídá dobová literatura.“ Závěr je to relevantní, ale opět není podložený předchozí analýzou promluv, působí v kontextu podkapitoly jako dojem, který autorka získala z rozhovorů (kolika?). Navíc v duchu orální historie vůbec neanalyzuje, co si učitelé zpětně, po více než 30 letech, pod pojmem komunistická výchova představují, jakým obsahem ho naplňují, a jak ho naplňovali tehdy. Je zkrátka nepřesvědčivé, když jedna z respondentek tvrdí, že učila minulost takovou, jaká byla (s. 52), že učitelé se „soustředili na dějiny jako takové, které sice vykládali v požadovaném duchu, ale názor jako takový nebo marxisticko-leninské prostředky v hodině neužívali“ (s. 72). Autorka by zde měla zaujmout silnější hodnotící pozici a kontextualizovat tyto výpovědi tím, že marxismus-leninismus a historický materialismus postupovaly celým vzdělávacím obsahem, odrážely se ve výběru obsahu, v pojetí kauzality, filosofie a „poučení“ z dějin. Lidsky ovšem autorce rozumím, že kriticky hodnotící pozici je zpravidla s ohledem na důvěru narátorů obtížné zaujmout.

Ve výpovědích se tedy vyskytují zajímavé pasáže, které opravňují vyslovit tezi: ani učitelé, kteří neměli patřit k jádru normalizační indoktrinace, protože nebyli členy KSČ, zastávali před rokem 1989, v 90. letech nebo dodnes zastávají problematické výchovné a epistemologické postoje, se kterými se neustále vypořádává české školství (pozitivní hodnocení direktivního řízení škol, formální autorita učitele postavená na disciplinaci žáků, interpretačně uzavřené dějiny, naivní kritika ideologie apod.). U obhajoby by mě zajímalo, jestli by se autorka s tímto mým závěrem ztotožnila, nebo by ho na základě znalosti obsahu dalších rozhovorů rozporovala.

Doporučoval bych autorce, aby přepisy rozhovorů poskytla dalším regionálním badatelům a badatelkám a umožnila jim navázat na její výzkum. Jsem přesvědčen, že empirický materiál má potenciál být zdrojem pro regionálně zaměřenou studii, kterou by bylo možné i publikovat jako podnětný příspěvek k diskuzi o dědictví normalizace pro současnou dějepisnou výuku. Práci navzdory dílčím připomínkám jednoznačně doporučuji k obhajobě – práce je heuristicky pečlivě připravena a splňuje formální parametry. Těším se na diskuzi.

Vzhledem k výše řečenému **doporučuji** diplomovou práci **k obhajobě**.  
V Praze dne 8. 1. 2021

PhDr. Jaroslav Najbert, Ph.D.  
Podpis oponent práce